

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΡΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΗ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΒΑΣΙΛΙΟΥ ΣΚΟΡΔΕΛΗ, π. Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΛΕΞΙΟΥ ΖΑΜΑΡΙΟΥ Διευθυντοῦ τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων ἐν Φιλιππουπόλει, ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ, Διευθυντοῦ τοῦ διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ Δ. ΓΡΑΦΕΙΑΔΟΥ, ὑποδ. τοῦ Ὀρφανοτροφείου Χατζηκώστα.

ΕΝ ΤΗ ΗΜΕΡΑΠΗ

συνδρομὴ ἑτησίᾳ προπληρωτέᾳ

δραχ. 6

Παρακαλοῦμεν τοὺς καθυστεροῦν-
τας νὰ ἀποστείλωσιν αὐτὴν ἐν
συστημένῃ ἐπιστολῇ.

ΥΠΟ

Π. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας, καὶ ἐιδικῶς τῆς παιδαγωγί-
κῆς, πρώην γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν
σχολείων τοῦ Κράτους, μέλους τακτικοῦ τοῦ ἐν
Γερμανίᾳ συλλόγου τοῦ πρὸς διάδοσιν τῆς
ἐπιστημονικῆς Παιδαγωγικῆς κλπ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: Ὁδὸς Ἀναγνωστοπούλου ἀριθ. 16.

ΕΝ ΤΗ ΑΛΛΟΔΑΠΗ

συνδρομὴ ἑτησίᾳ προπληρωτέᾳ

φρ. χρ. 7

Ἀποστέλλεται διὰ συστημένης
ἐπιστολῆς εἰς μονόγροσσα γραμ-
μάτισμα Τουρκίας (5 γρ. 1 φρ.

Ἄριθ. 17.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 10 Φεβρουαρίου 1898.

Ἔτος Γ'.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ: Πόσα ἔτη πρέπει νὰ διαρκῇ ἡ μάθησις ἐν τῶν δημοτικῶν σχολείω καὶ ἂν καλὸν εἶνε ἐκάστη τά-
ξις νὰ ἔχῃ ἴδιον διδάσκαλον. — Λαὸς καὶ ἐκπαίδευσις, ὑπὸ Ἀριστοτέλους Γραφειάδου. — Παιδιαὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς.
— Μαθασκάρα. — Γραμματοκίθιον Ἐκπαιδύσεως.

ΠΟΣΑ ἔΤΗ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΔΙΑΡΚῆ Ἡ ΜΑΘΗΣΙΣ ΕΝ Τῶν ΔΗΜΟΤΙΚῶν ΣΧΟΛΕΙῶν ΚΑΙ ἂν ΚΑΛΟΝ ΕἶΝΑΙ ΕΚΑΣΤῆ ΤΑΞΙΣ ΝΑ ΕΧῆ ΚΑΙ ἸΔΙΟΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΝ ¹⁾

Α'.

Ὅσω περισσότερο ὁ μαθητὴς μένει ἐν τῶν
σχολείω παιδευόμενος, τόσο καλλίτερον δι' αὐ-
τόν, τόσο καλλίτερον διὰ τὸ ἔθνος, οὐ θὰ γίνῃ
πολίτης. Οἱ Γερμανοὶ ἔχουσιν παραδεχθῆ ὀκτα-
ετῆ τὴν μάθησιν ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις
καὶ ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ κατέστησαν αὐτὴν
ὕποχρεωτικὴν εἰς πάντας τιμωροῦντες αὐστηρῶς
τοὺς γονεῖς τοὺς μὴ στέλλοντας τὰ τέκνα των
εἰς τὰ σχολεῖα ἀνελλιπῶς καθ' ἅπαντα τὸν χρό-
νον τοῦτον. Τοῦτο δὲ ἔχει ἀπὸ πολλῶν χρόνων
ἐφαρμοσθῆ μετ' ἀδυσωπήτου ἐπιμονῆς, τοσοῦτον
δὲ οἱ Γερμανοὶ ἐξωκειώθησαν πρὸς τὸν νόμον
νῦν, ὥστε εἰς οὐδενὸς σήμερον Γερμανοῦ τὴν
κεφαλὴν ἐπέρχεται νὰ ἀντιστρατευθῆ εἰς τὸν
νόμον. Διαμένουσι λοιπὸν παρ' αὐτοῖς ἐν τοῖς
δημοτ. σχολείοις οἱ μαθηταὶ μέχρι τοῦ 14 ἔτους.
Ἀπὸ τινων δ' ἑτῶν θέλοντες καὶ πέρα τῆς ἡλικίας
ταύτης τελειότερον νὰ παιδεύωσι τοὺς μαθητὰς
ἱδρυσαν τὸ Συμπληρωτικὸν σχολεῖον, ἐν ᾧ οἱ
νεοὶ μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν ἐκ τοῦ δημοτικοῦ
σχολείου δις ἢ τρίς τῆς ἑβδομάδος ἐπὶ δύο ὥρας
ἢ τῆς πρώας ἢ τῆς ἑσπέρας ἐκάστης ἡμέρας
ἢ καὶ κατὰ τὴν Κυριακὴν διδάσκονται μαθήματα
ἐνθεν μὲν μορφωτικὰ ὡς ἀνάγνωσιν, ἀριθμητι-
κὴν, ἰχνογραφίαν, ἐνθεν δὲ εἰδικὰ πρὸς ἀσκήσιν

ἐπαγγελμάτων διαφόρων, ἀναλόγως τῶν ἐπικρα-
τούντων ἐπαγγελμάτων ἐν ἐκάστη χώρᾳ, ἐν ἣ
λειτουργεῖ ἕκαστον τῶν συμπληρωτικῶν scho-
λείων.

Οὕτως τὰ συμπληρωτικὰ σχολεῖα λαμβάνουσι
χροιὰν μᾶλλον ἐπαγγελματικὴν διότι ἐν αὐτοῖς
διδάσκεται π. χ. ἐν ἄλλοις μὲν καταστιχογρά-
φία, ἢ ἐπιστολογραφία, ἢ πολιτικὴ οἰκονομία,
ἐν ἄλλοις δὲ πρακτικὴ γεωργικὴ, ἢ κτηνοτρο-
φία, ἢ πρακτικὴ κτηνιατρικὴ κτλ. Μάλιστα δὲ
τοσοῦτον ἀναγκαῖα ἐθεωρήθη ἡ συμπληρωτικὴ
αὕτη παιδευσις, ὥστε τινὰ τῶν Κρατῶν τῆς
Γερμανίας ἐπιβάλλουσι ταύτην ὡς ὑποχρεωτι-
κὴν ἐπὶ 2 ἢ 3 ἔτη διὰ πάντα νέον, ὅστις τε-
λειώσας τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ἤθελε τραπῆ εἰς
ἀσκήσιν ἐπιτηδεύματός τινος. Βεβαίως τὸ παρά-
δειγμα τοῦτο τῶν σοφῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης
πρέπει καὶ ἡμεῖς προϊόντος τοῦ χρόνου νὰ ἀκο-
λουθῆσωμεν καὶ νὰ συστήσωμεν καὶ ἡμεῖς συμ-
πληρωτικὰ σχολεῖα πρὸς μετάδοσιν πρακτικῶν
γνώσεων παντοίων εἰς τὸν λαόν. Ἀλλὰ πρὸ
παντὸς ἄλλου πρέπει νὰ καταρτίσωμεν τελειό-
τερον τὰ δημοτικὰ ἡμῶν σχολεῖα. Ὡς διὰ τοῦ
Νόμου τοῦ 1892 περιωρίσθη ἡ ἐν τοῖς δημοτικοῖς
σχολείοις μαθητεία ἀπὸ 7ετοῦς εἰς 4ετῆ εἶναι
ἀδύνατον νὰ προέλθῃ γενναῖόν τι ἐκ τοιούτων
δημοτικῶν σχολείων καὶ ἡ ἀνάγκη ἐπιβάλλει νὰ
αὐξήσωμεν εἰς 8 ἢ 9 ἔτη τῆς μαθητείας διὰ πάντα
ἀνεξαιρέτως τὰ δημοτικὰ σχολεῖα. Ἀλλὰ δι' ὀ-
νομα Θεοῦ κατὰ τὸν ἐσωτερικὸν διοργανισμὸν
τοιούτων σχολείων νὰ ἐπικρατήσωσι ἄλλαι ἀρ-
χαὶ καὶ ἄλλα προγράμματα ἐκ διαμέτρου ἀντί-
θετα πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ προγράμματα, ἃ
νῦν πρὸς παντελῆ σύγχυσιν καὶ ἀπομώρανσιν
διδασκάλων καὶ μαθητῶν καὶ πρὸς οἰκονομικὴν

1) Τὸ ἄρθρον τοῦτο λύει τὴν δευτέραν ἀπορίαν τοῦ κ.
Ἰω. Φράγκου, περὶ οὗ ὄρα Ἐκπαιδ. Γ' . σελ. 39.

εξάντλησιν τῶν δῆμων καὶ τοῦ δημοσίου ἐφαρμόζονται ἐν Ἑλλάδι. Εἶναι λυπηρὸν ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἐπιχειρεῖ ριζικὰ μεταβολὰς ἐν τοῖς σχολείοις καὶ κατὰ τὸν ἐσωτερικὸν καὶ κατὰ τὸν ἐξωτερικὸν αὐτῶν διοργανισμόν, χωρὶς νὰ ζητῇ τὴν γνώμην τῶν εἰδικῶν, οἵτινες καὶ θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς ἀσχοληθέντες ἠδύναντο νὰ προφυλάξωσιν τὴν ὑπηρεσίαν ἀπὸ παρεκτροπᾶς, αἵτινες καὶ τὴν παιδείαν τοῦ ἔθνους βλάπτουσι καὶ τὸ δημόσιον ἐξαντλοῦσι καὶ τὴν πολιτείαν ὅλην κατασχύνουσι. Πρὸς Θεοῦ! τί εἶναι αὐτὰ τὰ τετρατάξια σχολεῖα τῶν Ἀθηνῶν, ἵνα περιορισθῶμεν εἰς ταῦτα μόνον ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἀφ' οὗ ἔχουσι τὴν ἀξίωσιν ὅτι εἶναι τὰ τελειότατα πάντων σχολεῖα; Ἡλατῶθησαν αἱ τάξεις αὐτῶν ἀπὸ 6 εἰς 4, ὡς ἀρχικῶς εἶχεν ὀρισθῆ ἐν τῷ κανονιστικῷ Διατάγματι τῶν προτύπων δημοτικῶν σχολείων τῶν λειτουργούντων παρὰ τὰ Διδασκαλεῖα, καὶ ὅμως οἱ διδάσκαλοι αὐτῶν ἠνέστησαν πρὸς βλάβην μεγάλην καὶ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν οικονομικῶν τῶν δῆμων, ὡς θὰ ἀποδείξωμεν κατωτέρω. Καὶ δὲν εἶναι σπάνιον φαινόμενον 4 διδάσκαλοι ἐν σχολείοις Ἀθηνῶν νὰ ἔχωσι 40—50 μαθητὰς! Νομίζουσιν ὅτι καὶ ἐν τοῖς δημοτικῶς σχολείοις κάλλιστον πρᾶγμα εἶναι ἐκάστη τάξις νὰ ἔχη καὶ τὸν διδάσκαλόν της καὶ εἰσηγάγον πολυτελέστατον προσωπικὸν εἰς τὰ σχολεῖα καὶ ἐξαντλοῦσι τοὺς δῆμους, χωρὶς νὰ γινώσκωσιν ὅτι καὶ διὰ λόγους ἀκόμη παιδαγωγικοὺς καὶ διδακτικοὺς δὲν πρέπει ἐκάστη τάξις τῶν δημοτικῶν σχολείων νὰ ἔχη καὶ τὸν διδάσκαλόν της.

Ἡξεύρομεν ὅτι ἡ γνώμη ἡμῶν αὕτη θὰ γεννησῆ ἐκπληξιν εἰς τοὺς αὐτοσχεδιαστὰς τῶν προγραμμάτων καὶ τῶν κανονισμῶν τῶν δημοτικῶν ἡμῶν σχολείων, εἰς τοὺς ἀμαθεῖς παιδαγωγούς, οὓς ἐχειροτόνησε τοιοῦτους φαντασμοὶς κανιβαλικός, οἷος εὐρίσκεται εἰς τὰς χώρας τῆς Ζουλουλάνδης καὶ τῆς Καλαχάρης. Ἀλλὰ πρὸς τοιοῦτους ἀνθρώπους ἡμεῖς δὲν ἀποτεινόμεθα, ἀλλὰ πρὸς τοὺς φιλοπόλιδας Κυβερνήτας τοῦ δυστυχικοῦ αὐτοῦ τόπου καὶ πρὸς τοὺς συνετοὺς καὶ σφύροντας παιδαγωγούς καὶ διδασκάλους καὶ εἰς τοὺς ὑποβάλλομεν τὰς σκέψεις ἡμῶν, ἵνα φέρωσιν ἐν καιρῷ τὴν προσήκουσαν θεραπείαν τῆς ὁσμῆρας μείζονος γινομένης τῶν σχολείων ἐκλύσεως.

Πρὶν δὲ εἰπῶμεν τὴν γνώμην ἡμῶν πῶς πρέπει νὰ ᾧσι τὰ σχολεῖα καὶ με πόσους διδασκάλους ἀς ἐξετάσωμεν τὰ δύο συστήματα τῶν σχολείων τὰ μονοτάξια, ἐν οἷς 1 διδάσκαλος διδάσκει καὶ τὰς 4 τάξεις καὶ τὰ τετρατάξια, ἐν οἷς ἐκάστη τάξις ἔχει καὶ τὸν διδάσκαλόν της.

Τί γίνεται ἐν τοῖς μονοτάξιοις σχολείοις; Ἐπειδὴ εἶναι 4 τάξεις ἀνίσων δυνάμεων καὶ διδάσκονται ὅλοι ὁμοῦ παρ' ἑνὸς διδασκάλου, ὁ

διδάσκαλος εἶναι ἠναγκασμένος νὰ διδάσκη ἐκάστην τάξιν χωριστά. Ἀλλὰ τότε οὗτος περιπαῖται εἰς τὴν διδασκαλίαν ὅτε μὲν τῆς μιᾶς, ὅτε δὲ τῆς ἄλλης τάξεως καὶ ὁ χρόνος ὁ ἀπομένον πρὸς διδασκαλίαν ἐκάστης τάξεως **συντέμνεται** σπουδαίως. Ἄν δὲ πρὸς ἐξοικονόμησιν χρόνου κάμη τάξεων τινῶν συνδυασμοὺς πρὸς κοινήν διδασκαλίαν αὐτῶν, τότε ἡ διδασκαλία **δὲν προσαρμόζεται** καλῶς, διότι αἱ ἠνωμένα τάξεις δὲν εἶναι ἐξ ἴσου προπαρασκευασμένοι νὰ ἀκούωσι τὴν αὐτὴν διδασκαλίαν. Ἐπειτα δὲ καθ' ὃν χρόνον ὁ διδάσκαλος διδάσκει μίαν ἢ δύο τάξεις, αἱ ἄλλαι τάξεις αἱ μὴ συμμετέχουσι τῆς διδασκαλίας **θορυβοῦσι καὶ ταραττοῦσι τὴν πειθαρχίαν**. Ἀλλὰ καὶ ἄλλο κακὸν ἐμφανίζεται εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα **ἡ ἀπώλεια χρόνου** κατὰ τὴν ἀλλαγὴν τῶν μαθημάτων ἀπὸ τῆς μιᾶς τάξεως εἰς τὴν ἄλλην. Τὰ κύρια ἐλαττώματα λοιπὸν τοῦ μονοτάξιοις σχολείου εἶναι:

1. Ὅτι περιπαῖται ὁ διδάσκαλος ἐνταῦθα ὡς ἠναγκασμένος νὰ διδάσκη μόνος πολλοὺς μαθητὰς ἀνίσων δυνάμεων.

2. Ὅτι ἐν ταῖς ἐνουμέναις πρὸς κοινήν διδασκαλίαν τάξεσι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προσαρμόζεται ἀκριβῶς ἡ διδασκαλία πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῶν μαθητῶν.

3. Ὅτι ἡ πειθαρχία πολλαχῶς δυσχεραίνεται.

4. Ὅτι κατατριβεται χρόνος κατὰ τὴν ἀλλαγὴν τῶν μαθημάτων.

Τοιαῦτα ἑλλείψεις ἀναμφιβόλως ἐν τῷ τετρατάξιοις σχολείω, ἐν ᾧ ἐκάστη τάξις ἔχει τὸν διδάσκαλόν της, δὲν ὑπάρχουσι. Αἱ ἑλλείψεις δὲ αὗται γίνονται κατὰ τὸ ἡμισυ ὀλιγώτεροι ἐν σχολείοις, ἐν οἷς ὑπάρχουσι ἀντὶ ἑνὸς δύο διδασκαλοῖ, ἔτι δὲ ὀλιγώτεροι ἐν σχολείοις ἔχουσι τρεῖς διδασκάλους.

Ἀλλὰ μόνον τοῦ διδασκάλου τὸν περισπασμὸν καὶ τὰ παρομαρτοῦντα τοῦτον πρέπει νὰ λαμβάνωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅταν πρόκηται νὰ χασακτηρίσωμεν τὴν μορφωτικὴν δυνάμιν ἐνὸς συστήματος; δὲν ἔχουσι ἀρά γε καὶ τὰ τετρατάξια σχολεῖα ἐλαττώματα; δὲν ἔχουσι καὶ τὰ μονοτάξια πλεονεκτήματα; Πᾶς τις καὶ μὴ διδάσκαλος ἀκόμη, ἂν μετ' ἐπιστοίας ἐξετάσῃ τὰ πράγματα, θὰ ἴδῃ ὅτι τὰ τετρατάξια σχολεῖα δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένα ἐλαττωμάτων. Καὶ ἡ ἢ πρόσδος μαθητῶν τῶν σχολείων τούτων οὐδαμῶς εἶναι τόσον μεγάλη, ὅσον ἐκ πρώτης ὄψεως ἠδύνατο νὰ φαντασθῆ τις ἀναμετρῶν τὰ πλεονεκτήματα, ὧν στερεῖται τὸ μονοτάξιοις σχολεῖον. Βεβαίως καὶ ἐνταῦθα ὑπάρχουσι προσκόμματα εἰς ἀληθὴ πρόσδοκον, καὶ τὰ σχολεῖα ταῦτα στεροῦνται πολλῶν πλεονεκτημάτων, ἃ ἔχουσι τὰ μονοτάξια. Τοιαῦτα δὲ εἶναι:

1. Τὸ ἐνιαῖον ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ τῷ σχο-

λικῷ βίω τοῦ μονοτάξιοις σχολείου, ὅπερ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ ἐν τετρατάξιοις σχολείοις, ὅπου τέσσαρες ἐργάζονται διδάσκαλοι.

2. Ἡ μεγαλειτέρα ἐν τῷ μονοτάξιοις σχολείω τοῦ διδασκάλου πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐξοικειώσις, ἀφ' οὗ διατηρῆ αὐτοὺς διδασκῶν ὁ αὐτὸς ἐπὶ 4 ἔτη, καὶ ἡ καλλιτέρα αὐτῶν παρὰ τοῦ διδασκάλου ψυχολογικὴ γνῶσις, ὅπερ ἔχει μεγάλην ῥοπὴν εἰς τὴν τελεσφόρον διδασκαλίαν καὶ ἀνατροφὴν.

3. Ἡ μεγαλειτέρα τῶν μαθητῶν πρὸς τὸν διδάσκαλόν των ἀγάπη καὶ σεβασμός, διότι ἐν τῷ μονοτάξιοις σχολείω οἱ μαθηταὶ διαμένουσι ἐπὶ πλείονα χρόνον πλησίον τοῦ αὐτοῦ διδασκάλου.

4. Ἡ πρόσκτησις μείζονος διδασκαλικῆς δεξιότητος, ἢν κατ' ἀνάγκην γεννῶσιν εἰς τὸν διδάσκαλον τοῦ μονοτάξιοις σχολείου αἱ πολλαὶ δυσχεραῖαι τῆς διδασκαλίας πολλῶν μαθητῶν ἀνίσων δυνάμεων.

5. Ὅτι ἐκάστη τάξις, ἢν διδάσκει ὁ διδάσκαλος τοῦ μονοτάξιοις, δὲν ἔχει οὐδέποτε τόσοσους μαθητὰς, ὅσους ἔχει ἐκάστη τάξις τοῦ τετρατάξιοις, μάλιστα δὲ αἱ κατώτεροι, ἐνθα συμβαίνει μία τάξις νὰ ἔχη καὶ 80 καὶ 100 μαθητὰς, ὡς συμβαίνει σχεδὸν πάντοτε εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, ἐν ᾧ εἰς τὰ μονοτάξια σχολεῖα τὰ λειτουργοῦντα ἐν χωρίοις μόλις ἀναβαίνει ὁ ἀριθμὸς ἐκάστης τάξεως μέχρι 25, συνηθέστατα δὲ εἶναι ἐκάστη τάξις νὰ ἔχη μόνον 5 ἕως 10 μαθητὰς. Καὶ τοῦτο εἶναι ὄχι μικρὸν πλεονέκτημα εἰς τὴν διέγερσιν τῆς προσοχῆς, εἰς τὸν ἐλεγχον τῆς ἐργασίας κτλ.

6. Ὅτι αἱ κατ' ἴδιαν ἐργασίαι τῶν μαθητῶν αἱ λεγόμεναι σιωπηλαὶ ἐργασίαι ἐν τῷ μονοτάξιοις σχολείω εἶναι ἀφθονώτεροι καὶ οὕτω παρέχεται εὐκαιρία μείζων πρὸς αὐτενέργειαν αὐτῶν.

7. Ὅτι ἐν τῷ μονοτάξιοις σχολείω εἶναι εὐκολώτατον νὰ ἐργάζωνται οἱ εὐμαθεῖς καὶ εὐφυεῖς μαθηταὶ με ἀνωτέρας τάξεις.

8. Ὅτι τῶν κατωτέρων τάξεων οἱ μαθηταὶ καὶ ἀνευ τῆς συνεργίας τοῦ διδασκάλου ἀκούοντες παρὰ τῶν μαθητῶν τῶν ἀνωτέρων τάξεων διάφορα μαθήματα μανθάνουσιν αὐτῶ, ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν ἀνωτέρων τάξεων διαφωτίζονται εἰς πολλὰ μαθήματα, ἃ πάλιν ἀκούουσι παρὰ τοῦ διδασκάλου ἀναπτυσσόμενα.

9. Ὅτι ἐν τῷ μονοτάξιοις σχολείω ὁ διδάσκαλος, ἐπειδὴ εἶναι μόνος δὲν ὑπόκειται εἰς τὸν κίνδυνον νὰ ἐπισκιάζῃται ἢ νὰ παραγκωνίζῃται παρ' ἄλλου συναδέλφου δεξιωτέρου ἢ σοφωτέρου καὶ οὕτω νὰ ἐλαττώται τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ καὶ ἡ μορφωτικὴ εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν ἐπίδρασις αὐτοῦ, ὡς συμβαίνει ἐν τῷ σχολείω τῷ ἔχοντι δύο ἢ περισσοτέρους διδασκάλους.

Καὶ τὰ ἐννέα ταῦτα εἶναι πλεονεκτήματα τοῦ μονοτάξιοις σχολείου, ἃ δὲν πρέπει νὰ παραβλέπωμεν ἐν τῇ ἐκτιμῇ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ. Διὰ πάντων ὅμως τούτων δὲν ἀναιροῦμεν οὐδὲ κατὰ κεραίαν τὸν διτοχυρισμὸν ὅτι ἐν τῷ μονοτάξιοις σχολείω ἡ δυνάμις τοῦ διδασκάλου περιπαῖται εἰς πολλὰ συγχρόνως, ὅπερ δὲν δύναται νὰ μὴ μὲν ἄνευ ἀποτελέσματος εἰς τὴν πρόσδοκον τῶν μαθητῶν. Καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς κατὰ ποσὸν τῶν γνώσεων προόδου τῶν μαθητῶν τὸ σχολεῖον τοῦτο ἀναμφιβόλως ἐλαττοῦται παντὸς σχολείου ἔχοντος δύο ἢ καὶ περισσοτέρους διδασκάλους. Ἄλλ' ἂν ἔχη τὴν ἑλλείψιν ταύτην, ἔχει ὅμως καὶ πλεονεκτήματα, ἅπερ πρέπει νὰ ἐξάρωμεν, ἵνα μὴ θεωρῶνται τὰ σχολεῖα ταῦτα ὡς κάκιστα σχολεῖα, ἃ ἀνέχεται ἡ κοινῶν δι' ἑλλείψιν χρημάτων. Ὅταν ὑπάρχῃ εὐπαιδευτος δημοδιδάσκαλος, τὸ μονοτάξιοις σχολεῖον, καλῶς διατασσομένου τοῦ προγράμματος αὐτοῦ, δύναται καὶ γνώσεις ἀρκετὰς νὰ μεταδώσῃ εἰς τοὺς μαθητὰς, ἀλλὰ τὸ σπουδαιότατον εἶνε ὅτι διδεδειγμένην μόρφωσιν, προάγει μᾶλλον τὴν αὐτενέργειαν τῶν μαθητῶν, ἐμπεδώνει καλλιτερον τὴν μάθησιν αὐτῶν, ποιεῖ τοὺς μαθητὰς μᾶλλον αὐτομαθεῖς καὶ ἀνεξαρτήτους ἀπὸ τῆς βοηθείας τοῦ διδασκάλου. Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα σχολεῖα ὑποθέτουσιν ἀρίστους διδασκάλους. Ὅσω πολυπλοκώτερος ὁ μηχανισμός, τοσοῦτω καὶ δεξιώτερος ἀπαιτεῖται μηχανικός. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἰδέα τοῦ μεταρρυθμιστοῦ κ. Παπομάρκου ἐν ὑποδιδασκαλείοις νὰ μορφῶνται οἱ διδασκαλοὶ τῶν μονοτάξιοις σχολείων, τὰ ὅποια ὡς γνωστὸν δέχονται μαθητὰς ἐκ τοῦ σχολαρχείου, οὓς μεταποιοῦσιν ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν εἰς μαθητὰς γενναίους τῆς ἀληθείας καὶ τῆς πίστεως, εἶναι χλευή καὶ πρὸς τὴν παιδαγωγικὴν καὶ πρὸς τὸ ἔθνος, ὅπερ ἀναμένει ἐκ τοιοῦτων σχολείων καλόν. Καὶ οὐ μόνον ἀριστοὶ διδασκαλοὶ πρέπει νὰ εἶναι ἐν τοῖς μονοτάξιοις σχολείοις, ἀλλὰ καὶ νὰ μισθοδοτῶνται οὗτοι καλλιτερον τῶν ἄλλων, διότι ἡ ἐργασία αὐτῶν εἶναι μείζων καὶ ἐπίπονος τῶν ἐν ἄλλοις σχολείοις ἐργαζομένων διδασκάλων καὶ προσβάλλει τὴν ὑγείαν αὐτῶν. Καὶ δίκαιον εἶναι ἡ μείζων ἐργασία νὰ ἀνταμειβῆται καὶ διὰ μείζονος ἀμοιβῆς. Μάλιστα δὲ τὸ σχολεῖον τοῦτο, ἐπειδὴ διὰ τὰς πολλὰς καὶ παντοίας χρεῖας τῶν μαθητῶν τῶν διαφόρων τάξεων ἐπιβάλλεται εἰς καὶ μόνος διδάσκαλος νὰ φροντίζῃ καὶ ἐν μεμετρημένω χρόνῳ πλείοτα νὰ ἐκτελῶνται πράγματα, ἔπρεπε νὰ περιφρονῆται καὶ παρὰ διδασκάλων καὶ παρὰ τῶν ἀρχόντων, καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἐγένετο τοιοῦτος τῶν δημοτικῶν σχολείων διοργανισμός, ὥστε ἡ ἐπὶ τινα ἔτη ὠρισμένη ἐν τοῖς μονοτάξιοις σχολείοις θητεία νὰ θεωρῆται ὡς ἀπαραίτητος ὅρος πρὸς διορισμὸν εἰς σχολεῖα διτάξια καὶ πο-

λυτάξια. Ταῦτα εἰπόντες περὶ τῶν μονοταξίων σχολείων ἐρχόμεθα νῦν νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ τῶν τετρατάξιων. Ἄλλα περὶ τούτων ἐν τῷ ἐπομένῳ φύλλῳ.

ΛΑΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ὑπὸ Ἀριστοτέλους Γραμματέου.

Ἐὰν παρατηρήσωμεν προσεκτικῶς μετὰ ψυχολογικοῦ βλέμματος τὸν λαὸν καὶ τὸν παιδικὸν κόσμον, δὲν θὰ βραδύνωμεν νὰ ἐκπλαγῶμεν ἐκ τῆς καταπληκτικῆς ὁμοιότητος τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ καὶ τῶν παίδων. Ἡ αὐτὴ ἀπερισκεψία εἰς ἀμφοτέρους, ἡ αὐτὴ ἐπιπολαιότης, ἡ αὐτὴ ἐμμονὴ ἐπὶ ψευδῶν ἐννοιῶν, ψευδῶν ἀντιλήψεων καὶ ἐκτιμῆσεων προσώπων καὶ πραγμάτων. Ἀμφοτέροι, λαὸς καὶ παῖδες, ζῶσιν ὅλως ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ· δι' αὐτοὺς ἢ πρὸς ἑαυτοὺς, πρὸς τὸν ὑποκειμενικὸν κόσμον, στροφῆ εἶνέ τι ἀκατάληπτον καὶ ἀγίαρὸν ἀμφοτέρους διακρίνει ἢ πρὸς τὸ ἀπλετον ἐξωτερικὸν φῶς ῥοπῆ, ἢ τάσις πρὸς τὰς πολλὰς εἰκόνας, πρὸς τὰ ζωηρὰ καὶ ἀποτόμως συμψυρόμενα χρώματα, πρὸς τὰς ἀπεγνωκότως ὠρισμένας καὶ κεχωρισμένας γραμμάς· πᾶν τὸ ἀόριστον, τὸ ἀδέβαιον εἶνε αὐτοῖς ἀμφοτέροις ἄγαν ὄχληρὸν καὶ μισητὸν, ἐπειδὴ πρὸς ὄρισμὸν καὶ βεβαίωσιν προσαπαιτεῖ πρῶτιστα στροφῆν εἰς ἑαυτὸν, ὅπερ φαίνεται ὅν αὐτοῖς ἀδύνατόν τι, εἶνε δὲ τῷ ὄντι ἐν οἷς ὄροις ἀμφοτέροι οὔτοι βιοῦσί τε καὶ ἐκτρέφονται τοιοῦτον.

Τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ λαοῦ, τῷ παιδί, ὡς καὶ τῇ γυναικὶ εἶνε δύσκολον νὰ καταφρονήσῃ ἀνθρώπου ἀξίου μὲν καταφρονήσεως, φέροντος δὲ λαμπρὰν ἐξωτερικὴν περιβολήν· ἔὰν δὲ φέρῃ καὶ κομβία πολλά τε καὶ λαμπρά, πτερά, ποικιλοτεύκτους παρυφάς, παράσημα κ.τ.λ. τότε δὴ ἀντὶ καταφρονήσεως αἰσθάνονται ἡδεῖάν τινα ἐκπληξιν, ἣν οἱ ἐπιγύδαιοι καὶ οἱ ἀψυχολόγητοι ἐκλαμβάνουσιν ὡς σεβασμὸν, ὡς θαυμασμὸν. ὡς ἔρωτα πρὸς τὸν ἢ τὴν ἀνθρώπον τὸν φέροντα ἢ τὴν φέρουσαν τὰ τοιαῦτα ἐπαγωγὰ ἀθυρήματα.

Τὸν μέγαν ἄνδρα ἐτι μᾶλλον θαυμάζουν, ἐὰν οὗτος ἢ λίαν ὑψηλὸς ἢ λίαν βραχύς· εἰς τὴν πρῶτην περίπτωσιν παρίστησιν οὗτος τὴν ὑλικὴν ἰσχύν, ἥς τὴν σκαιὰν ἐμφανισιν πολλαχῶς γινώσκουσιν, εἰς δὲ τὴν δευτέραν περίπτωσιν ὁ μέγας τὸν νοῦν, ἀλλὰ μικρὸς τὸ σῶμα ἀνὴρ, εἶνε τῷ τε λαῷ καὶ τοῖς παισὶν αἰνιγματικὸν καὶ κω-

μικόν, ἐν παίγνιον. Ἐκ τῶν εἰκόνων τῶν ἀγωνιστῶν θὰ ἐλκύσῃ τὴν προσοχὴν αὐτῶν ἢ τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ πάλιν ὄχι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ ὠραία περικεφαλαία.

Τὴν τοιαύτην ῥοπῆν, τὴν τοιαύτην ἐπίδρασιν γινώσκων καὶ ὁ θεῖος καὶ βαθύς ψυχολόγος ποιητής, ἐποίησε τὴν λαμπροτάτην ποιητικὴν εἰκόνα, τὸν ἠδυφαῖ ἐκείνον σάπφειρον ἐν τῷ μέσῳ ὠκεανοῦ ποιητικῶν ἀδαμάντων, διὰ στίχων, οὓς οὐδέποτε κορέννυται τις ἐπαναλαμβάνων :

Ὡς εἰπὼν οὐ παῖδες ὀρέξατο φαίδιμος Ἔκτωρ.
Ἐψ' ὁ πάϊς πρὸς κόλπον εὐζώνοιο τιθῆνης
ἐκλήθη ἰάχων, πατρὸς φίλου ὅψιν ἀτυχεῖς,
ταρβήσας χαλκὸν τε ἰδὲ λόρον ἵπποχαίτην,
δεινὸν ἀπ' ἀκροτάτης κόρυθος νεύοντα νοήσας.
ἔκ δ' ἐγέλασσε πατὴρ τε φίλος καὶ πότνια μήτηρ.
αὐτίκ' ἀπὸ κρατὸς κόρυθ' εἴλετο φαίδιμος Ἔκτωρ,
καὶ τὴν μὲν κατέθηκεν ἐπὶ χροῖνι παμπανώσασαν·
αὐτὰρ ὄγ' ὄν φίλον υἱὸν ἐπέειπε κῆρ τε χερσίν,
εἶπεν ἐπευξόμενος Διὶ τ' ἄλλοισιν τε θεοῖσιν·
(Ὀμ. Ζ, 466—475)

Ὁ λαὸς (λα—δᾶ—λαὰς κ.λ.) ὅπως κατὰ τὸ πλῆθος εἶνε ὅμοιος τοῖς λίθοις, οὕτω πολλακίς καὶ κατὰ τὴν ψυχρότητα καὶ τὴν σκληρότητα· εἶνε ὅμως χρήσιμος ὡς οἱ λίθοι· διὸ καὶ πολλὰν τοῖς ἐπιτηδείοις εὐχρηστίαν παρέχει καὶ ἄλλος μὲν τούτων, κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἐπιτηδειότητός του, οἰκοδομεῖ δι' αὐτοῦ καλύβην, ἄλλος οἰκίαν, ἄλλος μέγαρον καὶ ἄλλος ἀνάκτορα, ἄλλος δὲ πάλιν—alios alia delectant—μνημεῖον δόξης, ὅπως ἐπ' αὐτοῦ στήσῃ τὸ δοξαμανὲς ἀτομόν του· πτωχὲ λαέ ! Ἐν τούτοις οἱ λίθοι καταρρέουσι, καλύβαι καὶ ἀνάκτορα καὶ ψευδῆ μνημεῖα ἀφανίζονται, καὶ ἀπομένει μόνον ἡ οἰκτρὰ ἀνάμνησις ἐν τῇ ἱστορίᾳ, τῇ ὑπὸ τῆς ψυχρᾶς, ἀλλὰ δικαίας κριτικῆς χασσασομένη· καὶ αὕτη εἶνε ἡ σκληροτάτη ὑπὸ ἠθικὴν ἐποψιν τιμωρία, δι' ἧς ὁ λαὸς τιμωρεῖται τοὺς ἐπιτηδείους καταχραστὰς τῆς ἀπλότητος καὶ ἀπειρίας αὐτοῦ.

Ὁ λαὸς δὲν εἶνε ἄθροισμα λίθων, ἀλλὰ σύλλογος ψυχῶν, σύλλογος καρδιῶν, αἰτινες ἔχουσι δικαίωμα ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ φωτός τῆς διανοίας· ἀφιέμενος ὅμως ἐν τῷ σκότῳ τῆς ἀμαθείας καὶ τῶν προλήψεων καὶ κακῶς καὶ ἀστόργως διοικούμενος, πληροῦται ἀνησυχίας τε καὶ φόβου, καταδολιενομένου καὶ καταφαρμάσσοντος καὶ αὐτὴν τὴν φυσικὴν καὶ τοσοῦτῳ γραφικὴν χαρὰν, ἥτις χαρακτηρίζει αὐτόν. Οἱ ἀνθρώποι τοῦ λαοῦ ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους εἰσὶν ἀνθρώποι ἀσυνεῖδῃτοι, ἄνευ στοργῆς, ἄνευ εὐγενῶν αἰσθημάτων, ἄνευ χαρακτῆρος καὶ ἀρχῶν, χαμερπεῖς δοῦλοι τῶν ἰδίων παθῶν καὶ τῶν ἄλλων, νευρόσπαστα ἐν δινηκεῖ καὶ θορυβῶδει φό-

βῳ καὶ τρόμῳ, «σ κ λ ἄ β ο υ», κατὰ τὴν ὠραίαν ἐκφράσιν τοῦ κορυφαίου τῶν νεωτέρων τῆς δημόδους ποιητῶν ἡμῶν Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου.

Καὶ σκλάβοι, ποῦ χορεύουσι καὶ θέλουσι νὰ πνέουσι
Μέσ' τὴν ψευδῆ τους τὴν χαρὰ τὸν φόβο, ποῦ τοὺς φέρνει.
(Κυρὰ Φροσ. Γ, 48.)

Ὁ λαὸς ὅμως δὲν πρέπει ν' ἀποτελῇ σκλάβων τοιούτων ἄθροισμα, ἀλλὰ, συνωδὰ τῷ ὑψίστῳ ἀνθρωπίνῳ αὐτοῦ δικαίωμάτι, δέον νὰ ἦ σύλλογος ἀνδρῶν, τῷ ὄντι ἐλευθέρων, ἐπιτρεπόντων μὲν τοῖς ἰκανωτέροις αὐτῶν τὴν ἀρχὴν ἀλλ' ἀπαιτούντων παρ' αὐτῶν λόγον τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τούτων. Ἡ βᾶσις ὅμως τοῦ μεγίστου τούτου ἀγαθοῦ τῆς πραγματικῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας ἐγκείται ἐν τῷ τοσοῦτον ἀφανεί, τοσοῦτον παρ' ἡμῖν ἀγνοουμένῳ καὶ καταφρονουμένῳ δ η μ ο τ ι κ ῶ σ χ ο λ ε ῖ ῳ· ἐργάται δὲ πρῶτιστοι τοῦ μεγάλου τούτου λαϊκοῦ ἀγαθοῦ εἰσιν οἱ δ η μ ο δ ι δ ᾶ σ κ α λ ο ι· Ἄνευ βάσεων καὶ ἀνευ ἰκανῶν πρωτοεργατῶν οὐδὲν δῆλον ὅτι ὑγιὲς καὶ μόνιμον οἰκοδόμημα δύναται νὰ ἰδρυθῇ· οὕτω ἄνευ καλῶν δημοτικῶν σχολείων, ἄνευ ἰκανῶν καὶ σπουδαίων δημοδιδασκάλων οὐδεμίᾳ λαϊκῇ ὑψώσει εἰς περιωπὴν ἀληθινῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας.

Ἀλλὰ τοιαύτη, εἶποι τις ἄν, πολιτικὴ ἐλευθερία δὲν συμφέρει πολλοῖς τῶν ἀρχόντων. Ἡμεῖς ἐνταῦθα δὲν ἐξετάζομεν τί αὐτοῖς τοιοῦτοι οὔσι συμφέρει ἢ μὴ, ἀλλὰ τί τῷ λαῷ συμφέρει καὶ τί ὑπὲρ αὐτοῦ νὰ πράξῃ δύναται πολιτικὸς ἀνὴρ, πονῶν αὐτὸν καὶ εὐγενῶς καὶ φιλανθρώπως ἐκζητῶν καὶ ἀπὸ καρδίας ἐπιθυμῶν τὴν τούτου βελτίωσιν καὶ ἀνύψωσιν. Τοιοῦτος γνήσιος πολιτικὸς ἀνὴρ δὲν πρέπει νὰ θεωρῆ ἀπλῶς ὡς ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ τὸ διδόναι λόγον τῷ λαῷ τῶν ἐνεργειῶν καὶ πράξεων αὐτοῦ ὡς ἀρχοντος, ἀλλὰ πρέπει οὗτος νὰ παρασκευάσῃ τὸν λαὸν καὶ καταστήσῃ αὐτὸν ἰκανὸν νὰ κατανοῇ τὸν διδόμενον λόγον, νὰ παρακολουθῇ καὶ νὰ ἐκτιμᾷ ἐν συνειδήσει τὰς ἐνεργείας καὶ πράξεις τῶν ἀξιούντων νὰ ἀρχώσιν αὐτοῦ καὶ νὰ διευθύνωσι τὰς ἐθνικὰς ὑποθέσεις.

Ὁ ἱστορικὸς ἡμῶν Κ. Παπαρρηγόπουλος μὴ ἐξετάζων βαθύτερον καὶ μᾶλλον ἀπρολήπτως τὸν χαρακτῆρα τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων καὶ θαυμάζων οὕτω δικαίως μέχρι τινὸς μέτρου τὴν συμπεριφορὰν αὐτῶν πρὸς τοὺς μεγάλους ἐκείνους ἀνδράς, τὸν Μιλτιάδην καὶ τὸν Θεμιστοκλέα, ἐπισυμπεραίνει ἀποφθεγματικῶς πως ὅτι : ὑπάρχουσιν

ἔθνη ἀνίκανα νὰ γεννήσωσι μεγάλους ἄνδρας· ὑπάρχουσιν ἔθνη ἰκανὰ μὲν νὰ παραγάγωσιν ἀνδράς μεγάλους, ἀλλὰ παιδαγωγούμενα ὑπ' αὐτῶν, ἅπαξ ἀναδειχθέντων τελευταῖον ὑπάρχουσιν ἔθνη τὰ ὁποῖα δὲν ἄγονται καὶ φέρονται ὑπὸ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν οὓς παράγουσιν, ὅσον μεγάλοι καὶ ἂν εἶνε, αὐτὰ δὲ τούτους μᾶλλον χειραγωγούσι, καὶ τοῦτο εἶνε τῆς ὑπάτης πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς ἀκμῆς ἀλάνθαστον τεκμήριον,» (Κ. Παπαρρηγ. Ἰστ. τ. Ἑλλ. Ἔθν. τ. 1, σ. 449). Καθ' ἡμᾶς ἡ τοιαύτη παρατάκτικὴ τῶν ἐννοιῶν ἀκολουθία οὐ πᾶν τι τελείως συνάδει τῇ ἐπιστημονικῇ ἀληθείᾳ. Ἐν παντὶ ἔθνει, ὡς ἐγῶμαι, δύναται νὰ διακριθῇ τοῦ λαοῦ μεγάλοι ἄνδρες· δύναται δὲ τὸ αὐτὸ ἔθνος ἐπὶ πολὺν χρόνον νὰ φυτῶται, ψυχρὸν τε καὶ ἄσημον νὰ ἀποζῆ βίον, ἀνευ διακρίσεως μεγάλων ἀνδρῶν· εἶτα νὰ γέννηται ἡ διάκρισις αὐτῆ· τέλος δὲ οὗτος αὐτὸς ὁ λαὸς νὰ διακριθῇ ἐν ἄλλοις λαοῖς καὶ νὰ χειραγωγῆσθαι τοὺς αὐτοῦ κορυφαίους καὶ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τεταγμένους. Ταῦτα δῆλον ὅτι πάντα σημεῖα εἰσι τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἔθνους. Ἐκεῖνο ὅμως, οὐτινος ὁ σοφὸς ἡμῶν ἱστορικὸς ἀδοκίμως ἐπέτυχεν, καίτοι ἐν προφανεί ἀγνοία τῆς φιλοσοφικῆς ἐννοίας τῆς λέξεως, εἶνε τὸ : π α ι δ α γ ω γ ο ὑ μ ε ν α. Τῷ ὄντι ὅταν ἔθνος τι φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ ἐκεῖνο, καθ' ὃ εἶνε δυνατὴ ἢ ἐκ τοῦ κόλπου αὐτοῦ διάκρισις τῶν ἐξόχων τούτου στοιχείων, καὶ ἀναδειχθῇ ἐν αὐτῷ μέγας ἀνὴρ, ὁ Μεσσίας τρόπον τινὰ αὐτοῦ, τότε τὸ ἔθνος τοῦτο, ὁ λαὸς οὗτος εἶνε ἐγγὺς τῆς ἰδίας αὐτοῦ εἰς ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν ἀκμὴν ἀνυψώσεως· διότι ὁ μέγας αὐτοῦ ἀνὴρ θὰ στρέψῃ τὸ ἀτέλειον καὶ φιλόπατρι τῆς μεγάλης αὐτοῦ ψυχῆς ὄμμα ἐπὶ τοῦ πυκνοῦ τοῦ λαοῦ σκοτούς καὶ ὡς ὁ ἦλιος θὰ διασκεδάσῃ αὐτὸ μέχρι τῆς κουφοτέρας ὀμίχλης· καὶ τότε θερμὴ καὶ αἰγλίεσσα θὰ ἀναφανῇ ἡμέρα.

Ἐκ τῆς τῶν ἀστέρων παρατηρήσεως οἱ ἔμπειροι ποιμένες καὶ ἐν βαθείᾳ ἔτι νυκτὶ διαγιγνώσκουσι τὴν προσέγγισιν τῆς γλυκείας ἡμέρας, οἱ δὲ ἀδαέστεροι τούτων περὶ τοῦ αὐτοῦ συμπεραίνουσι πρὸς ἀνατολὰς στρέφοντες τὸ ὄμμα· τὸ δὲ γ λ υ κ ο χ ᾶ ρ α γ μ ᾶ, ὅσον ἀμυδρὸν κᾶν ἦ, προάγγελον γίγνεται αὐτοῖς τῆς νέας εἰς τὴν τράπεζαν τῆς ζωῆς κλῆσιν. Οὕτω δὲ νῦν καὶ ὅσοι ἀδαεῖς τῶν ἐπιστημονικῶν ἀστέρων τῆς ἀληθείας ἐν τῷ τῆς φιλοσοφίας στερεώματί εἰσι καὶ οὐ δύναται ἄλλως νὰ ἐξαγάγωσιν ἐκείθεν συμπεράσματα, ἄς στραφῶσι πρὸς ἀνα-

δυστυχίας. Κατὰ τὰς τελευταίας δὲ ταύτας οὔτε ἐξέρχονται τῶν οἰκιῶν των οὔτε ἐργάζονται. Παιδιά δὲ γεννηθέντα κατὰ τοιαύτας ἡμέρας πνιγούσι ἢ ἐκθιπούσι, ἢ ἀποθάνουσι, ἢ καὶ θάπτουσι ζῶντα. Τὸν νεκρὸν θάπτουσι ἔχοντα τὴν κεφαλὴν ἐστραμμένην πρὸς βορρᾶν. Ὄταν δὲ ἀποθάνῃ μέγας ἀνὴρ, γίνονται μεγάλαι ἐορταί. Εἰς τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως αὐτῶν Ῥαδάμαντος διέκοψαν πάνταν ἐργασίαν αὐτῶν ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἔκειραν τὴν κόμην αὐτῶν καὶ ἔκοιμῶντο οὐχὶ ἐπὶ κλίνης, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, εἰς δὲ τὰς γυναῖκας δὲν συνεχώρουσαν νὰ καλύπτωσι τὸ ἄνω σῶμα διὰ φορεμάτων καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πένθους, αἵτινες θρηνοῦσαι καθ' ἑκάστην ἐπανελάμβανον τὸν κοινὸν ἐπὶ πόδον. «Διὰ τί μᾶς ἀφήκες; Ἐλθέ ὀπίσω καὶ πάρε μας μαζί.»

Ἦτο δὲ ὁ Ῥαδάμας μεγαλοφυῆς ὄντως βασιλεὺς βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 1810—1828. Γνωρίσας τὸν πολιτισμὸν τῶν Εὐρωπαϊῶν μάλιστα δὲ τῶν Γάλλων, οἵτινες ἀπὸ τοῦ 1642 ἵδρυσαν ἐν Μαδαγασκάρᾳ ἀποικίας, ἠθέλησε νὰ εἰσαγάγῃ ὅ,τι καλὸν ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῇ. Καὶ πρῶτον κατήρτισεν στρατὸν ἐπὶ τὸ εὐρωπαϊκώτερον διοργανώσας αὐτὸν καὶ διὰ τοῦ στρατοῦ τούτου κατέκτησε σχεδὸν ἅπασαν τὴν νῆσον. Ἰνα δὲ προλάβῃ πάνταν στάσιν τῶν κατοίκων ἀφῆρσε παρ' αὐτῶν τὰ ὄπλα λέγων ὅτι ἐν χώρᾳ, ἐνθα βασιλεύει εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, δὲν εἶχον ἀνάγκην τῶν ὀπλων. Κατεσκευάσεν ὁδοὺς, ποταμούς καὶ λιμένας συνήνησε διὰ διωρύγων, ὅπως διευκολύνῃ οὕτω τὴν συγκοινωνίαν, ἔκτισε σχολεῖα, νέους ἔστειλεν εἰς Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν νὰ σπουδάσωσι τέχνας καὶ ἐπιστήμας ἵνα ἐπανελθόντες διαδώσωσι ταύτας εἰς τὸν λαόν, ἐπέτρεψε νὰ ἱδρῦτωσιν οἱ ἱεραπόστολοι ἐκπαιδευτήρια πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἄλλα πολλὰ πράγματα ἐποίησε, δι' ὧν ἡ χώρα του προήγετο εἰς τὸν πολιτισμὸν. Ἀλλὰ τὸ φανατικὸν κόμμα τὸ ἐμμένον εἰς τὴν πάτριον βαρβαρότητα συνετέλεσε νὰ ἀφαιρέσῃ ἐκ τοῦ μέσου τὸν μέγαν βασιλέα, ὃν ἐδηλητηρίασεν αὐτὴ ἡ βασίλισσα ἐν ἔτει 1828. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως καὶ πάντων τῶν συγγενῶν αὐτοῦ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ἡ βασίλισσα, ἥτις ὡς μαινὰς ἐξήλειψε πάντα πολιτισμὸν καὶ οὐδὲν ἤθελε νὰ γινώσκῃ περὶ τῶν Γάλλων καὶ Ἀγγλων. Ἀπέθανε δὲ ἐν ἔτει 1861 καταλιπούσα διάδοχον τὸν υἱὸν τῆς Ῥαδάμαντα τὸν Β', ὅστις ἤρχισε πάλιν κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ πατρὸς του νὰ εἰσαγάγῃ τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν. Ἀλλὰ τοῦτο ἠρέθισε τὸ παλαιὸν κόμμα, ὅπερ ἀπηγγόνισε μὲν τὸν βασιλέα ἐν ἔτει 1863, ἀνεκήρυξε δὲ βασίλισσαν τὴν σύζυγον αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ὄρφι νὰ συντάττῃ τοὺς νόμους ἑαυτοῦ μετὰ τοὺς εὐπατρίδας καὶ τοὺς ἀρχηγούς τοῦ λαοῦ. Ἡ βασίλισσα δὲ αὕτη ἐκήρυξε τὴν ἀνεξίτηρσκειαν καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ξένους ἀκωλύτως νὰ διατρίβωσιν ἐν τῇ χώρᾳ τῆς. Ἐν ἔτει δὲ 1865 ἐκλείσει συνθήκην ἐμπορικὴν μετὰ τοὺς Ἀγγλους καθ' ἣν πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑπέσχετο νὰ καταργήσῃ τὴν δουλείαν

ὡς καὶ τὴν διὰ δηλητηρίου δοκιμασίαν. Ἡ συνθήκη αὕτη εἶχεν ἰσχὺν καὶ διὰ τὰ ἄλλα ἔθνη. Ἀλλ' ἐν ἔτει 1868 ἀπέθανε ἡ βασίλισσα καὶ διεδέχθη αὐτὴν ἡ ἀνεψιά τῆς Ῥαναβάλωνα ἡ Β' ὀνόματι, ἥτις ἐδέχθη καὶ τὸν Χριστιανισμὸν βαπτισθεῖσα καὶ αὐτὴ καὶ πλῆθος ἄλλο εὐπατριῶν Χοθασίων. Ἐκτοτε ὁ Χριστιανισμὸς ἤρχισε μέγας νὰ διαδιδοῖται εἰς τὴν χώραν. Ἐν ἔτει δὲ 1877 κατηργήθη καὶ ἡ δουλεία. Ἡ καλὴ αὕτη βασίλισσα ἀπέθανεν ἐν ἔτει 1883 καὶ διεδέχθη αὐτὴν ἡ κόρη τῆς ἀδελφῆς τῆς καλουμένης Ῥαναβάλωνα ἡ Γ', ἥτις καὶ νῦν βασιλεύει.

Ἡ Γαλλία εἶχε κατορθώσῃ διὰ παντοίων ἄλλων μέσων ὡς καὶ διὰ πολέμων νὰ καταλάβῃ τὰ παράλια τῆς Μαδαγασκάρης, τώρα δὲ διὰ τοῦ νέου πολέμου, ὃν ἐπεχείρησε φαίνεται ὅτι θέλει νὰ ἔχῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς τὴν ὅλην νῆσον. Ἡ πρωτεύουσα πόλις κεῖται εἰς τὰ μεσόγεια καλουμένη *Tananá-ριβορ* μετὰ 80 χιλιάδας κατοίκων. Ἡ ὀνομαστή δὲ παράλιος ἐμπορικὴ πόλις εἶναι ἡ *Ταματάβη* κεκλιμένη εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς νήσου. Ἐν Μαδαγασκάρᾳ εὐρίσκονται καὶ ἄλλοι Ἕλληνες καὶ εἰς ἐκ Δημητσάνης θεῖος τοῦ δημοδιδασκάλου Ἀθαν. Βερροιοπούλου. Τὸ κλίμα τῶν ὄρειων μερῶν εἶναι ὑγιεινότερον, εἰς τὰ παράλια δὲ μὲν εἶναι λιαν θερμὸν καὶ νοσηρὸν εἰς τὰ βαλτώδη μέρη. Ἐνταυθα ἀναπτύσσεται ὁ Μαδαγασκάρειος πυρετός, ὅστις ὀνομάζεται τὸ νεκροταφεῖον τῶν Εὐρωπαϊῶν διὰ τὴν καταστροφὴν, ἣν ἐπιφέρει εἰς αὐτούς.

Ἄξιον δὲ ἰδίας μνείας εἶναι ὅτι ἐν Μαδαγασκάρᾳ εὐρίσκεται εἶδος πιθήκων μετὰ φύγχος ἀλώπεκος, οἵτινες οὐδαμοῦ τοῦ κόσμου εὐρίσκονται, οἱ καλούμενοι μάκωνες ἢ λεμουρία.

ΓΡΑΜΜΑΤΟΚΙΒΩΤΙΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Γ. Ἡ. Ἐν Κρήτῃ. Μετὰ τὴν γενομένην παρ' ἡμῖν πολιτικὴν μεταβολὴν θεωρῶ πλέον ἀδύνατον τὴν διάλυσιν τῶν Διδασκαλείων, ἣν ἐπεδίωξε παιδαγωγικὴ ἀμάθεια πρώτης τάξεως, δυνάμει 800 ἴππων. Ἡ Ἑλλάς ὡς καὶ ὁ ἔξω Ἑλληνισμὸς ἔχουσιν ἀνάγκην δημοδιδασκάλων καλῶν κατὰ χιλιάδας ἀριθμημένων, οὗτοι δὲ δὲν αὐτοσχεδιάζονται, ἀλλὰ κατασκευάζονται ἐν Διδασκαλείοις. Τὸ Διδασκαλεῖον Ἀθηνῶν ὡς καὶ τὰ λοιπὰ Διδασκαλεῖα θὰ λειτουργήσωσιν ἀπὸ τοῦ ἐπιόντος 7βρίου πλήρη ἐπανακτῶντα τὴν θέσιν των, ἣν κατὰ τὰς δυστυχεῖς τῆς παιδείας καὶ τοῦ τυφλοῦ φανατισμοῦ ἡμέρας ἀπώλεσαν. — Γ. Ο. Ἐν Ναυπκτίᾳ. Τὸ πρῶτον τεύχος τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, τὸ περιλαμβάνον τὰ κυριώτατα ἐκ τῶν μυθικῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος καὶ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους μέχρι τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου εἰς σελ. 226. Ἐξεδόθη καὶ πωλεῖται παρὰ τῷ κ. Ἀνέστη Κωνσταντινίδῃ, ὅστις στέλλει εἰς ταχυδρομ. δέματα μετὰ ἐκπτώσιν μεγάλην ἀντὶ μόνον 90 λεπτ. ἕκαστον τεύχος πρὸς πάντα διδάσκαλον προαποστέλλοντα τὸ τίμημα. Ἐπὶ πτώσει εἰς οὐδένᾳ ἀποστέλλει ἄνευ ἐξαίρεσεως.